

Inleiding

Pedagogen en psychologen die werkzaam zijn in de professionele praktijk, vormen een soort knooppunt tussen wetenschap en werkveld. Ze worden geacht de in de opleiding opgedane kennis bij te houden en een mening te hebben over allerlei normatieve en theoretische discussies in hun vakgebied, bijvoorbeeld over het toenemend aantal kinderen met een “etiketje” of over “evidence-based practice”. Tegelijkertijd ervaren ze de gevolgen van deze discussies in hun professioneel handelen. Bijvoorbeeld omdat overheidsbeleid erop aansluit door maatregelen te nemen, waardoor het moeilijker wordt voor het groeiende aantal kinderen met psychische problemen om betaalde hulp te krijgen. Of ze voelen aan den lijve de druk van ouders om hun kind zo’n etiket te geven, of de druk van verzekeraars om evidence-based te werken. Ook worden ze geacht om in de wetenschap ontwikkelde interventies in de praktijk te implementeren, en in de praktijk opgedane kennis te borgen, zodat wetenschappelijk nader kan worden onderzocht.

Daarnaast worden pedagogen en psychologen steeds meer de spin in een web van relaties. In Nederland zijn er naast wetenschappelijk (wo) opgeleide pedagogen en psychologen ook hbo-opgeleide pedagogen en psychologen. Hoewel formeel de verschillen tussen beide groepen steeds kleiner lijken te worden, zijn er wel verschillende rollen in het werkveld: de meer coördinerende en aansturende professional (meestal wo-opgeleid) en de meer uitvoerende professional (vaker hbo-opgeleid), of de meer specialistische (wo) naast de meer generalistische (hbo) professional. Beide groepen moeten zich verhouden tot collega’s uit andere vakgebieden (logopedistes, maatschappelijk werkers, huisartsen), cliënten, hun ouders of andere familieleden, leerkracht of personeelschef, en in het Nederlandse zorgsysteem steeds vaker ook tot de buurvrouw van de cliënt, de sportleraar, de echtgenoot of de oma. De Nederlandse overheid hanteert immers sinds een aantal jaren het principe dat er een beroep moet worden gedaan op ondersteuning en hulpverlening door de ruime omgeving van de cliënt, het liefst in plaats van professionele hulp, maar anders toch in elk geval samen met professionele hulp.

Al deze leken die geacht worden een aandeel te hebben in de hulpverlening, zijn bovendien gedurende de laatste decennia steeds mondiger geworden. Dit heeft deels te maken met maatschappelijke ontwikkelingen zoals de afbreuk

van het gezag van instituties (kerk, overheid, en wetenschap). Daarnaast is de popularisering van sociaalwetenschappelijke kennis hier debet aan, en de verspreiding van die gepopulariseerde kennis op de digitale media. Behalve de cliënt zelf wanen ook de bij de hulpverlening direct of indirect betrokken betekenisvolle anderen zich halve of hele pedagogen en psychologen door wat ze gelezen hebben op Facebook. Ook op allerlei pedagogische of psychologische blogs wordt vaak informatie uitgewisseld alsof men er zelf voor heeft gestudeerd. En vaak nemen cliënten en hun omgeving een dienovereenkomstige houding aan in de contacten met de professionele pedagoog of psycholoog.

Dit alles maakt de positie van de pedagoog en psycholoog complex. De professional moet niet alleen inhoudelijk en technisch vakbekwaam zijn, maar ook op allerlei niet-inhoudelijke en niet-technische aspecten van het vakgebied optimaal functioneren, of in elk geval zijn weg vinden. Al deze niet-inhoudelijke en niet-technische aspecten kunnen worden samengevat onder de noemer: *doelmatig handelen*. Doelmatig handelen is professioneel handelen dat precies goed afgestemd is. Een juiste combinatie van kennis uit wetenschappelijk onderzoek en kennis opgedaan in de praktijk. Een juiste verhouding tussen doelen en middelen. Niet te veel bemoeienis met de cliënt, en niet te weinig. Niet te vroeg ingrijpen en niet te laat. Ethisch correct handelen. Geen overdiagnoses, geen onderdiagnoses. Een juiste rolopvatting als professional tussen cliënten en hun omgeving enerzijds en collega-professionals anderzijds.

Doelmatig handelen is een ideaal waar professionals naar moeten blijven streven en aan moeten blijven werken. Dit boek is bedoeld om hen daarbij te helpen. Het is zowel bedoeld voor masterstudenten (hbo en wo) Pedagogische Wetenschappen en Psychologie als voor reeds afgestudeerden die in de praktijk werkzaam zijn en tegen de in dit boek behandelde kwesties aanlopen.

In het eerste hoofdstuk worden vier niveaus van denken en handelen besproken. Op al deze niveaus zal de doelmatig werkende professional zich van tijd tot tijd begeven, geestelijk dan wel in daadwerkelijk handelen. In de volgende hoofdstukken worden de daarin besproken discussies aan deze vier niveaus van denken en handelen gehaakt. Hoofdstuk 2 bespreekt diagnosedruk: het gegeven dat cliënten of hun ouders of leerkrachten druk uitoefenen op de professional om een bepaalde diagnose af te geven. Ook komt het toenemende aantal 'labels' aan de orde: de grote toename van het aantal kinderen en volwassenen dat een diagnoses ADHD of ASS krijgt. Hoofdstuk 3 gaat over autonomie en paternalisme, twee centrale concepten die een rol spelen in de omgang van de professional met de cliënt en zijn omgeving. Ook behandel ik er meerzijdige partijdigheid, een beroepshouding die de professional in staat stelt om de cliënt en de andere betrokkenen in het probleem of in het hulpverleningsproces

recht te doen, en daarnaast voor zichzelf een juiste rolinvulling te bewaken. Hoofdstuk 4 bespreekt *evidence-based* werken, een onderwerp waarover veel discussie is geweest en soms nog is, en waarop in Nederland heel veel werk is verzet in het afgelopen decennium. Hoofdstuk 5 gaat wat verder van de professionele praktijk en de wetenschap staan. Ik bespreek er heel beknopt een aantal steeds terugkerende discussies die te maken hebben met opvoeding, onderwijs, geestelijke gezondheid en het beleid daarop. Vaak wordt in deze discussies een deskundige mening verwacht van pedagogen en psychologen, het betreft vaak zaken die in het nieuws zijn.

Ik gebruik hierboven de termen 'pedagogen' en 'psychologen' maar zal in het boek korthedshalve vaak spreken over 'professionals', waarmee ik dan beide groepen bedoel. De voorbeelden zijn ontleend aan zowel pedagogische als psychologische praktijken en theorieën. Het boek is vooral geschreven vanuit de Nederlandse situatie wat betreft overheidsbeleid en de opleiding van pedagogen en psychologen, maar de onderwerpen van alle hoofdstukken betreffen onderscheidingen en discussies die de landsgrenzen overstijgen en zeker ook voor Vlaamse lezers relevant zijn.